

Nya bestämmelser för att avgöra brottmål i den tilltalades utevaro
(Ju2022/01931)

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Juridiska fakultetsnämnden **avstyrker** promemorians lagförslag.

Fakultetsnämnden ifrågasätter inte att inställda huvudförhandlingar i brottmål innebär problem som behöver hanteras. Möjligheterna att med befintlig reglering hantera sådana problem har emellertid nyligen förbättrats. Samtidigt riskerar den föreslagna regleringen att förorsaka problem, vilka kan bli nog så allvarliga som de, vilka den föreslagna regleringen är avsedd att hantera. Följande bör särskilt beaktas.

Huvudregeln i 21 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken, att den tilltalade ska infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, är inte i sig avsedd att ändras men dess faktiska omfattning skulle kunna påverkas kraftigt beroende på hur den föreslagna regleringen tillämpas. Lagförslagets avsedda relation till huvudregeln är otillräckligt belyst i promemorian. Redan med dagens reglering finns det en motsägelsefull relation mellan bedömningen av behovet av den tilltalades personliga inställelse, som ska göras inför kallelsen till huvudförhandling, och bedömningen som ska göras om den tilltalade inte följer en kallelse byggd på ett redan identifierat behov av att den tilltalade infinner sig personligen.

Det torde finnas goda möjligheter att redan inom ramen för befintlig reglering i högre utsträckning än vad som för närvarande sker avgöra mål utan huvudförhandling (enligt 45 kap. 10 a § rättegångsbalken) eller utan att den tilltalade kallas att personligen infinna sig vid huvudförhandlingen. I promemorian (s. 18) berörs möjligheterna för en tilltalad att delta i en huvudförhandling genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Dock berörs varken den befintliga eller den föreslagna utevaroregleringens relation till dessa möjligheter, vilket är en brist. Kallelse med erbjudande om möjlighet att delta i en huvudförhandling på angivna sätt torde inte tillämpas i den utsträckning som skulle vara möjlig. Uteblir en tilltalad som kallats att personligen infinna sig vid huvudförhandlingen borde en första åtgärd vara att överväga sådant deltagande.

Betydelsen av att större fokus läggs på förberedelsen i brottmål har nyligen betonats från lagstiftarens sida genom ändringarna (SFS 2022:791) av bl.a. 45 kap. 10 § rättegångsbalken. En mer aktiv målhantering bör kunna leda till att rätten får ett bättre underlag för bedömningen av såväl nämnda som andra möjligheter att undvika inställda huvudförhandlingar (jfr prop. 2021/22:186 s. 96 f. och 103).

Angående vad som kan läsas in i den tilltalades uttalande från en huvudförhandling uttalar arbetsgruppen i promemorian (s. 23): ”Genom att inte närvara under förhandlingen får det anses att den tilltalade avstått från möjligheten att bemöta målsägandens och vittnenas berättelser samt ställa frågor till dem.” Fakultetsnämnden ifrågasätter denna uppfattning. Givet de oordnade förhållanden under vilka många tilltalade lär leva torde antagandet av ett sådant intentionsdjup många gånger vara felaktigt.

Avgränsningen av vilka fall som ska kunna avgöras i den tilltalades utevaro ska enligt förslaget göras med ledning av de åtalade brottens straffskala. Brottens svårhetsgrad i de enskilda fallet synes vara ett lämpligare kriterium. Arbetsgruppens uttalande i promemorian (s. 25) att en ”förhandsbedömning av möjlig påföljd” skulle vara ”främmande för rättsordningen” är oriktigt. Förhandsbedömning av sådant slag är ett etablerat inslag i svensk straffprocess, inte endast genom den väletablerade utevarohanteringen utan också när det gäller exempelvis häktning.

Arbetsgruppen vänder sig i promemorian (s. 21) mot att den nuvarande regleringen av utevarohandläggningen förutsätter att domstolen tar del av förundersökningsmaterialet och anser att reglerna bör utformas utifrån andra utgångspunkter. Som uttalas i promemorian (s. 28) ”kommer det liksom i dag inte vara möjligt att avgöra målet i utevaro om något inträffar under förhandlingen som den tilltalade inte rimligen bort räkna med.” Även med den föreslagna regleringen kommer det därmed finnas behov av att rätten sätter sig in i förundersökningsmaterialet för att kunna avgöra målet i den tilltalades utevaro. Rättens fortlöpande bedömning av vad den tilltalade inte rimligen bort räkna med låter sig annars inte gärna göras.

Fakultetsnämnden instämmer inte i arbetsgruppens bedömning (s. 30) att konsekvensen av de föreslagna förändringarna av utevaroreglerna i form av förenklingar ”i sin tur leder till en mer rättssäker och enhetlig tillämpning av bestämmelserna.” I promemorian (s. 23) uttalas: ”De avväganden rätten måste göra när den ska ta ställning till om målet kan avgöras vid huvudförhandling i den tilltalades utevaro är inte helt lätta att uttrycka i lagtext.” Så är det och detta är ett problem. Föreslagen reglering, där i lag ospecificerade ”särskilda skäl” blir av avgörande betydelse, riskerar att leda till tillämpningssvårigheter, som är svåra att förena med kraven på en rättssäker, likformig och effektiv hantering av straffprocessen.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av professor Eric Bylander. Yttrandet har på delegation avgivits av Juridiska fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer